

INSTRUMENTALIZACJA SPORTU I JEGO WARTOŚCI W POLSCE W LATACH 1945–1949

Za prekursora współczesnego sportu i promotora niektórych spośród jego uniwersalnych wartości powszechnie uważa się Wielką Brytanię¹; za głównego zaś twórcę ideałów nowożytnego olimpizmu Pierre'a de Coubertina². W opozycji do tych aksjologicznych formacji już w 1921 roku partie członkowskie III Międzynarodówki Komunistycznej utworzyły Czerwoną Międzynarodówkę Sportową (CzMS). Jej statut głosił, że „kultura fizyczna, gimnastyka, gry i sport nie są celem samym w sobie, lecz środkiem w walce klasowej proletariatu”³.

Pierwsze lata po zakończeniu II wojny światowej to okres radykalnych zmian zarówno optyki znaczeń wartości sportu, jak i jego organizacyjnych struktur w zdominowanych przez ZSRR tzw. krajach demokracji ludowej. Partyjno-rządowe władze adaptowały dla wewnątrz krajowych potrzeb model organizacji sportu wypracowany w ZSRR już przed II wojną światową, polegający „na łączeniu sprawnie działających agend państwowych z jednoczesnym wykorzystaniem aktywu społecznego na wszystkich szczeblach organizacyjnych i we wszystkich republikach”⁴.

¹ Były to: *fair play* – postępowanie etyczne, to *play the game* – stosowanie się do obowiązujących przepisów, *this is not cricket* – niehonorowe postępowanie. Zob.: R. Wroczyński (2003), *Powszechne dzieje wychowania fizycznego i sportu*, Wrocław, s. 177.

² Wyróżniał on cztery główne elementy-podwaliny filozoficzne (*les assises philosophiques*) ruchu olimpijskiego, a to: „religię atlety”, arystokratyzm sportu, pokój społeczny i piękno igrzysk z racji obecności na nich sztuki. Zob.: szerzej G. Młodzikowski (1973), *Filozoficzne i ideologiczne uwarunkowania społecznej doktryny neoolimpizmu*. W: Z. Krawczyk [red.], *Sport w społeczeństwie współczesnym*, Warszawa, ss. 40–41.

³ Cyt. za: G. Młodzikowski (1979), *Polityka i sport*, Warszawa, s. 26. O związku sportu z polityką w Polsce międzywojnia zob. szerzej: J. Gaj (1993), *Instrumentalizacja kultury fizycznej w Polsce po 1926 roku*. W: L. Szymański [red.], *Z najnowszej historii kultury fizycznej w Polsce*, Wrocław, ss. 45–55.

⁴ H. Laskiewicz (1973), *Ideowo-wychowawcze funkcje sportu robotniczego*. W: Z. Krawczyk [red.], *Sport w społeczeństwie współczesnym*, dz. cyt., s. 71.

W powojennej Polsce przyporządkowywanie wartości i funkcji sportu wymogom ideologii marksistowsko-leninowskiej oraz partyjno-rządowemu programowi budowy podstaw socjalizmu, zapoczątkowane w styczniu 1946 roku rządowym dekretem o utworzeniu urzędów i rad wychowania fizycznego i przysposobienia wojskowego, łączone również z łamaniem swobód obywatelskich, zostało pogłębione w latach 1948–1949 i podtrzymywane do roku 1956⁵. Ideologizacja polskiego sportu w latach 1945–1949, a zwłaszcza ewolucja jego aksjologicznych znaczeń – w tym instrumentalizacja autotelicznych – implikowana wymogami polityki partyjnych i państwowo-rządowych władz Polski Ludowej, jest przedmiotem prezentowanej analizy⁶.

Sport w pierwszych latach po zakończeniu wojny

W lipcu 1944 roku polscy komuniści oraz lewicujący socjaliści i ludowcy utworzyli w Moskwie Polski Komitet Wyzwolenia Narodowego, który z końcem grudnia przekształcony został w Rząd Tymczasowy⁷. W pierwszych miesiącach 1945 roku Rząd Tymczasowy przejął we władanie ziemie centralnej i zachodniej Polski wyzwolone przez Armię Czerwoną. Pod koniec kwietnia tego roku wielkopolski oddział Związku Walki Młodych (ZWM) – organizacji utworzonej w 1943 roku z inicjatywy Polskiej Partii Robotniczej – opublikował list otwarty *Do sportowców*. Jego autorzy pisali: „Jesteśmy w wolnej Polsce. Boiska i murawy ocze-

⁵ Dokonując periodyzacji dziejów kultury fizycznej w Polsce Ludowej, J. Chełmecki i S. Wilk wyróżniają dwa okresy: „Pierwszy – piszą – obejmował lata czterdzieste, drugi rozpoczął się na przełomie lat czterdziestych i pięćdziesiątych [...]” J. Chełmecki, S. Wilk (1987), *Wybrane czynniki społeczno-polityczne kształtowania modelu organizacyjnego kultury fizycznej w Polsce Ludowej*. W: Z. Jaworski [red.], *Wybrane problemy organizacji kultury fizycznej w Polsce*, Warszawa, s. 23.

⁶ Z. Krawczyk wyróżnia cztery autoteliczne kategorie etyki sportu: dzielność, honor, *fair play*, przyjemność. Zob. szerzej: Z. Krawczyk (1997), *Sport*. W: Z. Krawczyk [red.], *Encyklopedia kultury polskiej XX wieku. Kultura fizyczna, sport*, Warszawa. Według Antoniny Kłoskowskiej „wartości autoteliczne są takie właśnie ze względu na czyjeś postawy i potrzeby. Są też takie właśnie w określonej sytuacji” W innej sytuacji lub dla kogoś innego „mogą zmienić swój charakter i znaczenie i mogą stać się wartościami instrumentalnymi” A. Kłoskowska (1981), *Socjologia kultury*, Warszawa, ss. 200, 205.

⁷ Dla Normana Daviesa ogłoszenie *Manifestu* PKWN z datą 22 lipca 1944 roku stanowi początek nowego „ładu politycznego w Polsce” Zob.: N. Davies (1992), *Boże igrzysko. Historia Polski*, Kraków, ss. 686–687. Natomiast Józef Buszko czas narodzin Polski Ludowej upatruje w utworzeniu 28.06.1945 roku Tymczasowego Rządu Jedności Narodowej. Zob.: J. Buszko (1984), *Historia Polski 1864-1948*, Warszawa, ss. 406–408. Dla Andrzeja Alberta powołanie TRJN rozpoczyna w najnowszej historii Polski okres ustanawiania „Demokracji Ludowej”, który zamykają wybory do Sejmu RP w styczniu 1947 roku Zob.: A. Albert (1989), *Najnowsza historia Polski*, II wydanie polskie przez Polonia Book Fund, cz. III, rozdz. XI.

kują sportowców. Nie wszyscy stanęli na swych stanowiskach. Nam sportowcom nie wolno pozostawać na uboczu. [...] znaleźć winniśmy się w pierwszych szeregach odbudowy nowej Polski demokratycznej. [...] Stwórzmy jedną wielką rodzinę sportową. Zadokumentujmy, że jesteśmy godni zaufania naszych braci walczących na froncie, że tworzymy jedną zwartą rezerwę w Ojczyźnie, [...]. 42 kluby sportowe Związku Walki Młodych na terenie województwa naszego podają Wam, Sportowcy, dłoń do współpracy. Współrywalizujemy ze starszym pokoleniem o pierwszeństwo w pracy społeczno-wychowawczej”⁸.

Potencjalnym adresatem tego listu otwartego były zapewne Robotnicze Kluby Sportowe (RKS). Kluby zrzeszone w utworzonym w 1925 roku Związku Robotniczych Stowarzyszeń Sportowych (ZRSS) ideowo związanym z ruchem socjalistycznym, w tym z Organizacją Młodzieży Towarzystwa Uniwersytetu Robotniczego (OM TUR). Kierownictwu OM TUR i RKS nieśpieszno jednak było do tworzenia wspólnie z ZWM jednej „sportowej rodziny” W miesiąc po opublikowaniu listu wielkopolskich zetuemowców, odbył się w Łodzi zlot wojewódzkiego oddziału OM TUR i RKS, by czas Zielonych Świątek spędzić – jak pisał wtedy Tomasz Maliszewski – „na arenie sportowej, w niefrasobliwej zabawie, przy bezkrwawej walce na boisku i bieżni” i dalej: „Przystępując dzisiaj do odbudowy dorobku na polu wychowania fizycznego i sportu chcemy młodzieży naszej dać radość życia. [...] Organizacja Młodzieży TUR, włączając w program oświaty masy robotniczej również fizyczne jej usprawnienie, dała dowód, że rozumie potrzebę chwili. Dlatego też Zlot świąteczny był czymś więcej niż egzaminem sprawności fizycznej. Był manifestacją haseł, które wprowadzone w życie dadzą nam zdrowszego i lepszego człowieka”⁹. Nietrudno zauważyć, że tak postrzegany koncept wartości sportu „masy robotniczej” daleko bardziej korespondował z ideałami nowożytnego olimpizmu, aniżeli z wartościami i celami sportu deklarowanymi w liście otwartym wielkopolskich zetuemowców; wszak „zdrowszy i lepszy człowiek” nie jest jeszcze człowiekiem socjalizmu.

W pierwszej połowie listopada, pół roku po łódzkim zlocie Robotniczych Klubów Sportowych, odbył się w Warszawie Zjazd Związku Robotniczych Stowarzyszeń Sportowych. Tydzień później – pierwszy Kongres Związków Zawodowych w Polsce. W przyjętej rezolucji Kongres odniósł się pozytywnie do reaktywowania ZRSS, którego celem według związkowców było zarówno przyczynienie się do podniesienia zdrowia, sprawności i uzdolnień fizycznych ludności pracującej, jak również wspieranie demokratycznej państwowości polskiej

⁸ *Wielkopolska Walka Młodych* (1945), 22.04. Cyt. za: J. Chełmecki, S. Wilk (1986), *Wybór źródeł i materiałów do dziejów kultury fizycznej w Polsce w latach 1944-1984*, Warszawa, s. 15.

⁹ T. Maliszewski (1945), *Młodzi przejmują dziedzictwo. Pierwszy masowy start sportu robotniczego*, „Młodzi Idą”, nr 7. Cyt. za: J. Chełmecki, S. Wilk (1986), dz. cyt., ss. 11–13.

oraz współtworzenie kultury socjalistycznej. Ponadto Kongres wyrażał przekonanie, że „ZRSS opierać się będzie na związkach zawodowych jako na najszerszych masowych organizacjach klasy pracującej”, którym to Kongres zaleca „przystąpienie na członków ZRSS”, potwierdzając zarazem uchwałę Zjazdu ZRSS „stwierdzającą, że jedyną powołaną organizacją sportową do reprezentowania sportu społecznego w Polsce jest ZRSS”¹⁰.

Tym sposobem reaktywowany ZRSS rozpoczął swoją działalność w warunkach roszczeń pracowniczych Związków Zawodowych do organizacyjnego, a zwłaszcza programowego, uzależnienia go od klasowego ruchu związkowego, uznającego przewodnią rolę partii robotniczych, głównie PPR, w budowie „nowej Polski Demokratycznej”, co polscy komuniści już jesienią 1944 roku uznali za priorytetowe zadanie ich marksistowsko-leninowskiej partii¹¹.

Ideologizacja wartości sportu i upaństwowianie organizacji ruchu sportowego

Z początkiem 1946 roku zdominowana przez komunistów i socjalistów Krajowa Rada Narodowa, ustawą z 16 stycznia, zatwierdziła rządowy dekret o utworzeniu urzędów i rad wychowania fizycznego i przysposobienia wojskowego¹². Mocą tego dekretu utworzono przy Ministerstwie Obrony Narodowej Państwowego Urzędu Wychowania Fizycznego i Przysposobienia Wojskowego oraz – przy Ministrze Obrony Narodowej – Państwową Radę WF i PW. Prezydium Państwowego Urzędu WF i PW zostało upoważnione do nadzorowania związków, stowarzyszeń i klubów sportowych z możliwością zawieszenia ich działalności. Ta zhierarchizowana struktura urzędów i rad wychowania fizycznego oraz przysposobienia wojskowego zapewniała partyjno-państwowym władzom realny wpływ na ideowe oblicze polskiego sportu już w pierwszych powojennych latach. W tym systemie jego organizacji widoczne są refleksy wspomnianego radzieckiego modelu łączenia sprawnych agend państwowych z pracą społecznego aktywu.

¹⁰ *Rezolucja w sprawie wychowania fizycznego mas pracowniczych*. W: J. Chelmecki, S. Wilk (1986), dz. cyt., ss. 16–17.

¹¹ Wtedy to Władysław Gomułka opowiedział się za utworzeniem przy KC PPR Wydziału Zawodowego, którego zadaniem było powołanie i polityczny nadzór nad związkami zawodowymi. Zob. szerzej: M. E. Ożóg (1989), *Władysław Gomułka. Biografia polityczna*, Warszawa, t. 1, s. 130. Nieposiadająca gotowych koncepcji rozwoju kultury fizycznej PPR sięgnęła do doświadczeń ZSRR, a jej decyzja oparcia przyszłości sportu na związkach zawodowych miała charakter bardziej polityczny niż merytoryczny. Por.: L. Szymański (1996), *Ze studiów nad modelem kultury fizycznej w Polsce Ludowej 1944-1980*, Wrocław, ss. 16–17.

¹² Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej (dalej: Dz.U.) (1946), nr 3, poz. 25.

Na I sesji w październiku tego samego roku Państwowa Rada WF i PW przyjęła deklarację, w której oświadczała: „Naród polski jeszcze nigdy w swych dziejach nie odczuwał w tak wielkiej mierze konieczności krzewienia i upowszechniania kultury fizycznej jak obecnie” i wyrażała przekonanie, że: „Sport głęboko ideowy i patriotyczny, sport ludowy obejmujący całą naszą młodzież, sport oparty na najlepszych zasadach i tradycjach wolnościowych narodu, ma w Polsce przed sobą olbrzymie pole do pracy i niezmiernie doniosłe ogólnonarodowe zadania do spełnienia”¹³.

W styczniu 1947 roku odbyły się, w atmosferze zastraszania i fałszowania wyników, wybory do Sejmu Ustawodawczego, który powołał nowy rząd z socjalistą Józefem Cyrankiewiczem na czele i uchwalił tzw. małą konstytucję. Prezydentem państwa został komunista Bolesław Bierut. Wybory te zamykały krótki okres dziejów powojennej Polski, kiedy to „obok terroru i represji władze równie często i chętnie odwoływały się do innych środków »społecznej perswazji«, takich jak np. propaganda państwowotwórcza, hasła patriotyczne, mobilizowanie mas wokół programu odbudowy kraju ze zniszczeń wojennych”¹⁴. W Polsce nastał czas zwalczania opozycyjnego Polskiego Stronnictwa Ludowego i zmian umacniającej dominującą rolę państwa oraz jego rządowo-administracyjnych organów w organizowaniu i nadzorowaniu życia sportowego młodzieży. Sprzyjała temu realizacja ustawy z 25 lutego 1948 roku o powszechnym obowiązku przysposobienia zawodowego, wychowania fizycznego i przysposobienia wojskowego młodzieży oraz o organizacji kultury fizycznej i sportu¹⁵. Celem tego przysposobienia młodzieży było zarówno organizowanie jej udziału „w realizacji planów odbudowy i rozbudowy demokratycznej Polski Ludowej”, jak i zapewnienie młodzieży „harmonijnego rozwoju zdrowia i tężyzny fizycznej oraz wysokiego poziomu społecznej i narodowej świadomości” Dla realizacji tych zadań ustawodawca powoływał przy premierze rządu „Naczelną Radę dla Spraw Młodzieży i Kultury Fizycznej oraz wojewódzkie i powiatowe (miejskie) rady dla spraw młodzieży i kultury fizycznej”, a także Powszechną Organizację „Służba Polsce” dla „bezpośredniego kierownictwa powszechnym przysposobieniem młodzieży” oraz postanawiał, że „W celu bezpośredniego kierowania sprawami kultury fizycznej i sportu powołuje się Główny Urząd Kultury Fizycznej (GUKF), wojewódzkie oraz powiatowe inspektoraty kultury fizycznej”¹⁶.

Po wdrożeniu tej ustawy nadszedł czas na podjęcie kolejnych działań podporządkowanych z kolei sport robotniczy ruchowi związkowemu, kontrolowane-

¹³ J. Chełmecki, S. Wilk (1986), dz. cyt., ss. 27–29.

¹⁴ J. Eisler (1992), *Zarys dziejów politycznych Polski 1944-1989*, Warszawa, s. 32.

¹⁵ Dz.U. z 1948 r., nr 12, poz. 90.

¹⁶ Wraz z wejściem w życie tej ustawy zlikwidowany został państwowo-rządowy system organizacji sportu ustanowiony mocą dekretów ze stycznia 1946 roku.

mu przez partie robotnicze, a zwłaszcza PPR¹⁷ Toteż już w trzy miesiące później Komisja Centralna Związków Zawodowych zawarła układ ze Związkiem Robotniczych Stowarzyszeń Sportowych, który dotąd skutecznie bronił swojej autonomii w relacjach z marksistowskim już ruchem związkowym. W układzie tym¹⁸ obie strony były zgodne, że w 1945 roku polski sport odbudowywano „w oparciu o wzory przedwojenne. [...] ożywiono kluby istniejące w 1939 r.” Po wojnie wznowił swoją działalność ZRSS, ale przy fabrykach powstawały również tworzone przez Rady Zakładowe i Związki Zawodowe kluby sportowe nienależące do ZRSS. W warunkach tej organizacyjnej dwutorowości w sporcie robotniczym Komisja Centralna Związków Zawodowych, „doceniając zasadę samorządu sportowych organizacji świata pracowniczego, powołała, względnie powoła do życia na zasadzie wybieralności na walnych zjazdach Rady Kultury Fizycznej i Sportu przy Zarządach Głównych, Radę Międzyzwiązkową Klubów Sportowych i Ogólnozwiązkową przy KC ZZ” Odtąd ten system rad związkowych stanowić miał zarówno ośrodek kierowniczy w sporcie pracowniczym upoważniony do reprezentowania go wobec innych organizacji polskiego sportu, jak i system upowszechniania kultury fizycznej wśród szerokich kręgów społecznych.

W lipcu 1948 roku na kongresie zjednoczeniowym we Wrocławiu cztery organizacje młodzieżowe, w tym ZWM i OM TUR, utworzyły Związek Młodzieży Polskiej (ZMP), zwartą ideologicznie, programowo i strukturalnie marksistowską organizacją młodzieżową. Od tego momentu ZMP stał się jedyną organizacją młodego pokolenia w strukturze rad PO „Służba Polsce” W połowie grudnia 1948 roku delegaci PPR i PPS zgromadzeni na kongresie w Warszawie przyjęli jednogłośnie uchwałę o utworzeniu Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej. Przewodniczącym KC PZPR został Bolesław Bierut.

Kilka miesięcy później, 28 września 1949 roku, Biuro Polityczne KC PZPR podjęło uchwałę w sprawie kultury fizycznej i sportu¹⁹ To przywódcze gremium PZPR otwarcie już obwieszczało, że „Jednym z najważniejszych elementów budowy podstaw socjalizmu w Polsce Ludowej jest wychowanie nowego człowieka, świadomego twórcy nowego, sprawiedliwego ustroju”, a w tym kontekście „[...] poważną rolę spełniają wychowanie fizyczne i sport, które przez podniesienie sprawności fizycznej i stanu zdrowia narodu przysposabiają go do wydajnej pracy i obrony Ludowej Ojczyzny”, stając się „ważnym czynnikiem społecznej aktywizacji i wychowania młodzieży” Toteż problematyka wychowania fizycznego i sportu winna być „przedmiotem szczególnej opieki ze strony na-

¹⁷ Według Leonarda Szymańskiego „opierając się na związkach zawodowych można było budować koncepcję rozwoju całego sportu polskiego, rekreacyjnego i wyczynowego” Zob.: L. Szymański (1996), dz. cyt., s. 17.

¹⁸ J. Chełmecki, S. Wilk (1986), dz. cyt., ss. 61–62.

¹⁹ J. Chełmecki, S. Wilk (1986), dz. cyt., ss. 65–75.

szej Partii” Biuro Polityczne KC PZPR uznało, że wraz z powołaniem „GUKF wzmocniło się kierownictwo państwowe i nadzór nad działalnością organizacji sportowych”, ale i zapowiadało, że koniecznym jest „Poddanie spraw kultury fizycznej i sportu jednolitemu, państwowo-społecznemu kierownictwu i kontroli, jakim będzie Główny Komitet Kultury Fizycznej przy Radzie Ministrów”

W trzy miesiące po tych programowych ustaleniach Biura Politycznego KC PZPR Sejm RP w dniu 30 grudnia 1949 roku przyjął ustawę o organizacji spraw kultury fizycznej i sportu²⁰. Stanowiła ona, że dla „stworzenia najpomyślniejszych warunków upowszechniania kultury fizycznej oraz podniesienia poziomu ideowego i wychowawczego ruchu sportowego, jako ważnych czynników wychowania młodzieży, wszechstronnego rozwoju mas pracujących i przygotowania ich do wydajnej pracy i obrony Ludowej Ojczyzny – tworzy się przy Prezesie Rady Ministrów Główny Komitet Kultury Fizycznej” GKKF „jest państwowym organem planowania, kierowania i kontroli całokształtu spraw kultury fizycznej i sportu” Ustawa powoływała też wojewódzkie i powiatowe komitety kultury fizycznej, podległe GKKF i likwidowała Główny Urząd Kultury Fizycznej oraz urzędy wojewódzkie i powiatowe inspektoraty kultury fizycznej.

Epilog

Tak to ruch sportowy w Polsce u progu lat pięćdziesiątych ubiegłego stulecia został poddany jednolitemu państwowo-społecznemu kierownictwu. Z kolei ten scentralizowany system organizacji sportu – zgodnie z wymogami marksistowsko-leninowskiej doktryny socjalistycznego państwa – politycznemu kierownictwu PZPR. W listopadzie 1949 roku partia ta zapewniła sobie status hegemonia wobec Zjednoczonego Stronnictwa Ludowego, a rok później – wobec Stronnictwa Demokratycznego. Zmiany te były przełomowe dla budowy w Polsce „ludowego”, czyli socjalistycznego (komunistycznego), systemu polityczno-społecznego, szybko ewoluującego w stronę państwa totalitarnego w jego stalinowskiej mutacji²¹.

Tej budowie socjalistycznej „demokracji ludowej” przyporządkowane zostały cele i formy edukacji młodego pokolenia, w tym również jego uczestnictwa w sporcie. Już 16 lutego 1950 roku I Plenum Głównego Komitetu Kultury Fizycznej podjęło uchwałę w sprawie ustanowienia – na wniosek ZMP – odznaki

²⁰ Dz.U. z 1949 r., nr 65, poz. 526.

²¹ O państwie totalitarnym i jego odniesieniach do sportu zob.: K. W. Jankowski (1995), *Państwo, polityka i kultura fizyczna*. W: Z. Krawczyk [red], *Socjologia kultury fizycznej*, Warszawa, ss. 196–198.

sprawności fizycznej: „Sprawny do Pracy i Obrony” („SPO”) oraz „Bądź Sprawny do Pracy i Obrony” („BSPO”) wzorowanej na radzieckich przedwojennych odznakach GTO i BGTO²². Prezydent RP Bolesław Bierut, dziękując za wręczenie mu odznaki „SPO”, życzył sportowcom, by „dążyli do przekształcenia Polski w kraj odważnych, mocnych i radosnych ludzi, zdolnych do wyteźzonej i ofiarnej pracy dla naszej ludowej Ojczyzny, dla zabezpieczenia i utrwalenia pokoju”²³.

W podobnej tonacji politycznej utrzymana była uchwała XIII Plenum ZG ZMP z listopada 1953 roku o wzmożeniu pracy Związku Młodzieży Polskiej w dziedzinie kultury fizycznej i przysposobienia wojskowego²⁴. Dla członków ZG ZMP „Zadaniem kultury fizycznej i przysposobienia wojskowego jest wychowywać chłopców i dziewczęta na ludzi zdrowych, zahartowanych, silnych i zręcznych oraz podnosić higienę ich życia osobistego. [...] zwiększać aktywność społeczną i polityczną młodzieży, przygotowywać ją do lepszej, wydajniejszej pracy na froncie budownictwa socjalistycznego, do obrony w czasie potrzeby granic i niepodległości naszej ojczyzny”, przy czym „Zetempowcy-sportowcy powinni być wzorem wysokich wartości i właściwej postawy sportowca nowego typu”

Ideowej i organizatorskiej energii na promowanie wzorca „sportowca nowego typu” wystarczyło ZMP zaledwie na kilka lat. Związek rozpadł się już jesienią 1956 roku w następstwie wydarzeń polskiego Października. Wówczas to I sekretarzem KC PZPR został Władysław Gomułka, który, pod naporem społecznych żądań, radykalnie przyspieszył proces destalinizacji państwa i przywracania praworządności. Wcześniej, bo już z końcem grudnia 1955 roku, została rozwiązana PO „Służba Polsce”. Ale na głębszą demokratyzację ruchu sportowego w powojennej Polsce oraz na powrót – choćby i ograniczony – do źródeł jego uniwersalnych wartości trzeba było poczekać do jesieni 1957 roku.

²² J. Chełmecki, S. Wilk (1986), dz. cyt., s. 80. O radzieckich odznakach sportowych zob. szerzej: H. Laskiewicz (1973), dz. cyt., s. 65.

²³ Tekst listu B. Bieruta do GKKF z 7.12.1950 r. W: J. Chełmecki, S. Wilk (1986), dz. cyt., s. 83.

²⁴ Tekst uchwały. W: Chełmecki, S. Wilk (1986), dz. cyt., ss. 86–100.